

ערך מוסף

גליון 2 | א' באב תשע"ה | 17.07.15

דבר המערכת

לפעמים אנחנו דווקא לא רוצים לחבר את התורה לחיים, אנחנו מעדיפים שמצוות לא יהיו מעשיות. "עיר מקלט" למשל.

למעשה, רוב מצוות ה"לא תעשה" בתורה לא ממש מעשיות בימינו. האתגר שלנו היום הרבה יותר עדין ונוכחת בעיקר במקומות של הוראת היתר. ההתמודדות של אכילת אבר מן החי, גניבה במחתרת ורצח מתוך איבה לא באמת קיימת בימינו, תודה לה'. הנסיון של רובנו מצוי יותר בין אדם לעצמו, התגברות על דברים המושכים את האדם והוא דש בעקביו, "רובם בגזל, ומיעוטם בעריות, וכולם בלשון הרע." כיוצא בכך, אין לנו גם גואלי דם צמאי נקם הרודפים אחר ההורג בשגגה ועל כן אין דרישה לחדש ולהקים את דין "עיר מקלט".

אמנם לצערנו, דין "רוצח בשגגה" עודנו רלוונטי. בממוצע, מידי יום נהרג אדם במדינת ישראל ונפצעים עשרות, מתאונות דרכים.

איך אנחנו מסוגלים לשבת בשקט? אם מחבלים יהרגו יהודי מידי יום ויפצעו עשרות, יהיו פה מהומות. אבל לרוצחים בכלי הרכב אנחנו מוותרים, כביכול מדובר בגזירה שנחתמה בדם. אדם אומר לעצמו: "מה אני יכול לעשות? וכי אני יכול למנוע ולו תאונה אחת?!", אבל התשובה היא: כן. הדבר בידנו.

על פי הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים הרוב המכריע (כ-88%) של תאונות הדרכים אינן נובעות מתשתית לקויה או תקלה מכנית, אלא על ידי רוצחים בשגגה, כאשר הסיבה העיקרית היא חוסר הקפדה על חוקי התנועה: אי-צייתן לרמזור, עקיפה על קו לבן, אי-מתן זכות קדימה, אי-שמירת מרחק, מהירות מופרזת לתנאי הדרך ואי-מתן זכות קדימה להולכי רגל. "וְאִם בִּפְתָע בְּלֹא אֵיבָה הִדְפוּ... בְּלֹא רְאוּת וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמָת וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקֶשׁ רַעְתּוֹ" השאלה העיקרית שעלינו לשאול היא: "אם כולם ינהגו בדיוק לפי החוקים, האם גם אז יהרגו אנשים בכבישים?!" והתשובה היא כמעט שלא.

"אז מה אני יכול לעשות?" פשוט לתרום את הקול שלי להקפדה מלאה ב-100% על חוקי התנועה. כי אם כולם ינהגו כך לא יהיו תאונות, ולא נזדקק לערי מקלט.

אנני הוואל

2 פרשת השבוע | נדרים וענווה יכולים להחריב את הבית?

2

3 הלכה למעשה | ניקוי יבש בתשעת הימים.

3

4 סיפור לשבת | מנכבד הרחובות.

4

5 מזווית אישית | מסעות ונדודים, האם אנחנו אשמים?

5

6 אקטואליה | אבלות החורבן בימינו.

6

7 חינוך | ילדים שונים - מטרות שונות.

7

8 מה חדש.

8

נדרים, ענווה וחורבן הבית

לספר בראשית, עיי"ש.)

נדרים ומקומו של ה"אדם"

ייתכן שמשום כן מצאה פרשת נדרים את מקומה בסוף ספר במדבר. מסרה המרכזי של פרשת נדרים הוא שהאדם דווקא כן "תופס מקום". בהבל פיו ניתן לו הכוח לבנות ולהחריב, ליצור מערכת רוחנית-נורמטיבית הנוגעת הן לו והן לאחרים. אין לך תפיסת מקום אנושית יותר מוזה המשתקפת בפרשת נדרים.

על סף הכניסה לארץ, בתפר שבין הנהגה ניסית-אלוקית לבין הנהגה טבעית-אנושית, פרשת נדרים מופיעה כדי ללמדנו אודות השיקול האנושי, אותו שיקול שנעדר ממערכת השיקולים של רבי זכריה בן אבוקולס. במצב הטבעי, כאשר הניסים נסתרים ואינם גלויים - בכל מצב, ניתן לומר, למעט מצב נבואתו של משה רבנו - האדם תופס גם תופס מקום נכבד.

למדנו אפוא שבכל הנוגע להנהגה, הן הנהגת האדם את עצמו והן הנהגת הציבור, עלינו לחפש את האיזון הראוי בין ההלכתי לבין האנושי, בין הדתי לבין הריאלי. ואכן, השיקול האנושי מקבל לעתים ביטוי הלכתי מובהק, כגון "טרחא דציבורא", דיני חולי וכדומה, ואפילו "צעד בעלי-חיים" ביחס לחי. לכל צד משקל סגולי משלו, ואין נסיבות אלו דומות לאלה. שניהם קיימים.

בדרך זו נזכה להשפיע את השפעת התורה על המציאות עצמה, לקדש ולתקן את הריאלי, ולראות במהרה בכביאת גואל צדק, בב"א.

ציילום: יובל גיית. Ariely ויקימדיה

אבוקולס החריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו, והגליטנו מארצנו".

המילה התמוהה, לכאורה, בדברי רבי יוחנן, היא מילת-התואר "ענוותנותו". האם ענוות-יתר היא זו שהביאה את רבי זכריה לדחות את עצתם של חכמים? הרי הוא עשה זאת משיקולים הלכתיים, שמא הצעדים שהוצעו יביאו לידי עיוות הדין? אפשר להאשים את רבי זכריה בשיקול דעתו מוטעה, אך היכן יש במעשיו הפרזה דווקא במידת הענווה?

דומה שהתשובה נעוצה ביסודה של מידת הענווה. מידת הענווה גוזרת שהאדם, "האדם העניו" - אינו שם את עצמו במרכז העניינים. אם ניקח אותה לקצה, אזי האדם אינו "תופס מקום" כלל. לכן משה רבנו, העניו מכל אדם, זכה ל"שכינה מדברת מתוך גרונו". הוא פשוט לא "תפס מקום", וכל כולו הפך לצינור שדרכו עוברת הנהגת הקב"ה.

אמנם רבי זכריה שגה בשיקול הדעת, אך רבי יוחנן זיהה את המקור הפנימי שממנו נבעה הטעות. "ענוותנותו" של רבי זכריה הביאה אותו לכך - מידת הענווה המופרזת שהדירה את האדם ואת סביבתו מתוך מערכת השיקולים האופרטיביים.

על דרך משה רבנו, אף אצל רבי זכריה האדם לא "תפס מקום". מידה זו קיבלה אצלו בלעדיות לא רק ביחסו לאחרים, אלא אף בשיקולים שבאו לידי ביטוי בהנהגתו הציבורית. ענוותנותו המופלגת גזרה שהשיקול התורני-הלכתי (חשש לעיוות ההלכה) הפך לשיקול הבלעדי והמכריע, שכן הערך של האדם וסביבתו איבד כל משקל.

זו הנקודה שרבי יוחנן בא לבטא: העדר האיזון בין התורה/ההלכה לבין האדם והמציאות האנושית - עיוות שנבע לשיטת רבי יוחנן מתוך ענוותנות יתר - היא זו שהחריבה את הבית. (הדברים משתלבים והפליא עם דברי הנצי"ב בהקדמתו

קומה של פרשת נדרים בסוף ספר במדבר אומרת דרשני.

פרשות מטות-מסעי עוסקות בעיקר בהכנות לכניסה לארץ ובתיעוד מסעות בני ישראל, אך בין פרשת המועדים, בסוף פנחס, למלחמת מדין, אנו מוצאים את פניית משה רבנו אל ראשי המטות: "זֶה הַדְּבָר, אֲשֶׁר צִוָּה ה' (במדבר ל, ב.) אותו "דבר" הרי הוא דיני נדרים: "אִישׁ כִּי-יָדַר נָדַר לַה', או-הִשְׁבַּע שְׁבַע לְאִסֵּר אֶסֶר עַל-נַפְשׁוֹ - לֹא יִחַל, דְּבָרוֹ: כְּכֹל-הֵיטָא מִפִּי, יַעֲשֶׂה". נשאלת אפוא השאלה: כיצד הלכות נדרים קשורות לכניסה לארץ?

"ענוותנותו" של רבי זכריה הביאה אותו לכך - מידת הענווה המופרזת שהדירה את האדם ואת סביבתו מתוך מערכת השיקולים האופרטיביים.

ענוות יתר ושיקול דעת שגוי

כהצעה לפשר הדבר, נקדים את דברי הגמרא הידועים אודות חורבן הבית.

כדי להוכיח את אשמת מרד היהודים בקיסר, הציע בר-קמצא שישלח הקיסר קרבן ליהודים, על-מנת לבחון אם יקריבו אותו או לא.

בדרכו לירושלים, הטיל בר-קמצא מום בעגל, ופסלו לקרבן. התלמוד מספר שחכמים רצו להקריב את העגל חרף המום שהוטל בו, משום "שלוש מלכות" - אך רבי זכריה בן אבוקולס מנע זאת, מחשש שהמעשה יביא לידי עיוות הלכתי: "יאמרו: בעלי מומין קריבין לגבי מזבח!" עוד סברו חכמים להרוג את בר קמצא, כדי למנוע ממנו לחזור ולהלשין לקיסר. גם בזאת עצר בעדם רבי זכריה, מחשש לעיוות אחר: "יאמרו: מטיל מום בקדשים יהרג".

בסיום הדברים מביאה הגמרא ביקורת נוקבת של רבי יוחנן על רבי זכריה: "ענוותנותו של רבי זכריה בן

ניקוי יבש

שאלה:

האם מותר למסור בגדים לניקוי יבש בתשעת הימים, במטרה שיהיו מוכנים לאחר תשעה באב?

תשובה:

נאמר בשו"ע (סי' תקנ"א סעי' א) "משנכנס אב ממעטין בשמחה" וכתבו האחרונים (במ"ב שם) "רצה לומר שאין שמחים בו כלל". בימים אלו מוסיפים מנהגי צער ואבילות על חורבן בית המקדש.

לנוהגים כמנהגי האשכנזים אין לכבס בכל צורה, בין בכביסה ביתית ובין בניקוי יבש החל מליל ר"ח מנחם אב, עד לאחר תשעה באב, אפילו אם כוונתו ללבוש את הבגד או לאסוף אותו לאחר תשעה באב. כמו כן אין למסור למכבסה גם אם מופעלת על ידי שאינו יהודי החל מ"ח. (אך לכבוד שבת באין לו בגד אחר, מותר למסור למכבסה המופעלת על ידי שאינו יהודי, או שמופעלת על ידי הנוהגים כמנהגי הספרדים.)

ואין להקל במקום הצורך מטעם שכיבוס שלנו אינו אלא מנהג, וגם האיסור מ"ח אינו אלא מנהג. שהרי ניקוי יבש ודאי דינו ככיבוס וגיחוף גמור שאסור מן הדין לכו"ע, וכמש"כ באגרות משה (או"ח ח"ג סי' ע"ט). וא"כ מטעם זה אסור לאשכנזי למסור למכבסה המופעלת על ידי הנוהג כמנהגי הספרדים. על אף שלמכבסה מותר לכבס מכיון שעצם המסירה לכיבוס אסורה. אך לספרדים אסור זה הוא רק בשבוע שחל בו. כמבואר לעיל מדברי השו"ע.

השנה שחל תשעה באב בשבת אין איסור כלל, כמבואר בירושלמי תענית: "אמר רבי אבהו, תשעה באב שחל להיות בשבת, שתי השבתות מותרות" (פ"ד ה"ו). כלומר, בין בשבוע שלפניו ובין בשבוע שלאחריו מותרים להסתפר ולכבס. וכתב הרא"ש בפסקיו (סימן ל"ב), הטעם, מכיון שנדחה התענית עד יום ראשון אין זה בכלל שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה. אמנם דעת הסמ"ג (עשין דרבנן ג, רמט ע"ג מובא בטור) שנהגו כשחל להיות בשבת לאסור כל השבוע שלפניו, מלבד יום חמישי ויום שישי שמותר לכבוד שבת (כמבואר בטור שם בשם הסמ"ק). ובשו"ע שם סעי' ד הביא את שתי הדעות: "ואם חל תשעה באב ביום ראשון או בשבת ונדחה לאחר השבת, מותר בשתי השבתות, בין שקודם התענית בין שאחריו. ויש מי שאומר שנהגו לאסור כל שבוע שלפניו, חוץ מיום ה' ויום ו'" ולהלכה, על פי הכלל המסור בדינו, כי כאשר מביא השו"ע דעה ראשונה בסתם ודעה שניה בלשון יש אומרים או ויש מי שאומר, דעתו לפסוק כסתם, דעת השו"ע לפסוק לקולא, ואין דין שבוע שחל בו השנה כלל. וכ"כ בשו"ת יח"ד (חלק ג סימן לט). אך לאשכנזים אין הבדל וגם השנה נוהגין מ"ח, וכמש"כ הרמ"א שם "ונוהגין להחמיר מתחלת ראש חודש לענין כיבוס".

לנוהגים כמנהגי הספרדים לכבס כל השבוע. יהי רצון שזוכה עוד השנה בקיום "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" (תענית ל:).

המקורות בהרחבה

נפסק בשולחן ערוך (או"ח סי' תקנ"א סעי' ג) "שבוע שחל בו תשעה באב, אסורים לספר ולכבס, אפילו אינו רוצה ללבושו עתה אלא להניחו לאחר ט' באב, ואפילו אין לו אלא חלוק אחד, אסור. וכן המכובסים מקודם, בין ללבוש בין להציע בהם המטה... אסור... ונהגו לאסור אפילו כלי פשתן, ואפילו בכבוס שלנו... ואין להקל בדבר, כיון שנהגו. וכ"ש דאפשר דמדינא נמי אסור". וכתב שם הרמ"א "ואנו נוהגין להחמיר בכל זה מתחלת ר"ח עד אחר התענית... ואסור ליתן כלים לכובסת אינה יהודי לכבס מראש חודש ואילך, אבל קודם ר"ח מותר לתת, אף על פי שכובסת אחר ראש חודש". מקור דין זה מהמהרי"ל (הלכות תשעה באב לב ב) "שהיה אוסר לתת כלי לכובסת נכרית מראש חודש ואילך, אבל קודם ראש חודש שרי. וכן כתבו התוספות בפרק בתרא דתענית בשם רש"י" (דרכי משה שם ס"ק ו) ועיי"ש במגן אברהם (ס"ק טו) שאפילו אם אומר לנכרי לכבס לאחר תשעה באב אסור לתת לו. שגדר האיסור הוא כמש"כ המחצית השקל (שם) "שעיקר האיסור משום הנתניה לגוי. דהא קודם ר"ח מותר ליתן אפי' כובסת אחר ר"ח והטעם הוא כדי למעט בשמחה ולהראות אבילות כמבואר בב"י שם בשם תרומת הדשן. (ועיין דברי יציב או"ח רל"ה שהביא עוד טעמים נוספים לעצם מסירת הבגדים לכיבוס).

אך לנוהגים כמנהגי הספרדים איסור זה אינו אלא בשבוע שחל בו תשעה באב (מלבד קהילות מסוימות שנהגו בזה כמנהגי האשכנזים). השנה שחל תשעה באב בשבת, אין לעניין איסור כיבוס דין שבוע שחל בו ומותר

מכנד הרחובות

באמת אמרו "שוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום" ופירשו המפרשים: מאי מתכבדים? מתנקים. וכבר שאל הדרשן: וכי מה כבוד יש כאן? והלא אין לך מלאכה בזויה ונקלית מניקוי הרחובות. אלא שלא כל הרחובות כשווקי ירושלים, מקום הארון, בו נאמר, "קשותיו ומנקיותיו זהב" ויש שאף האדם מתכבד בכבודה של ירושלים, בטאטא ומירוק וקירצוף הרצפות. ומעשה שהיה, כך היה.

מעשה באחד מנקיי הדעת שבירושלים שהיה רגיל בהשכמה כוותיקין. באמת, לא כדורות ראשונים דורות אחרונים. צא וראה. אנשי ירושלים של דורות שהיו אין השחר מעוררם, אלא הם וזיזין ומקדימין, ובאשמורת התיכונה, קודם קריאת השכוי ואחר צעקת הכלבים, הם מעוררין השחר. אבל דורות אחרונים, חמה תולה בראשי האילנות ותפילין מדלדלין מראשם. ובשעה שהיו הללו מקיצין, הללו עומדין ונתלין בקרנות, מעלי עשן בשיחה בטלה וח"ו באים לידי רכילות ומחלוקת ולשון-הרע. אבל אותו יהודי מירושלים של ימים עברו היה, ירושלים של מעלה, של בני מעלה הפוסעים בה ומעלין עפרה במעשיהן. והיה חוזר עם בוקר - אחר תיקון חצות, פרק זוהר, תהילים של יום, שנים מקרא בניגון, מעט חמין, מעט טבקי, שחרית עם קורבנות וקצת טור וש"ע קודם חליצת-תפילין - צועד מחיל אל חיל, אל ביתו ואל מלאכת יומו. בוקר אחד הוצרך לדבר אצל שכונת "משכנות", מן הנחלאות אשר בירושלים החדשה. פסע ברחובות השוקטים והשלווים קודם שיעור רחובה של עיר, בעוד ראשוני הרוכלים פותחין תריסיהן ופורסין שולחנותיהם, ופגע באותו זקן מאנשי ירושלים. ואותו זקן, ממכבדי הרחובות בירושלים היה. עם בוקר היה יוצא אל השווקים והרחובות ומקלו בידו, מבריש

אמרתי לו: "ר' אריה! והלא רבנו צדיק ומלא בתורה ומעשים טובים, ובידי מה? פסולת." אך כך השיב לי: "מקנא אני בך, שאתה מכבד את שוקי ירושלים ועושה את עולמו של הקב"ה נקי וטוב ומותקן, ואני, מי יודע מה מעשי ומה תועלת יש בהם.."

נענע אותו האיש ואמר: זהו שאמרו חכמים "שוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום". והוסיפו דורשי רשומות: מפני מה "עשויין" בלבד, אלא שלא כל דור ודור זוכה לאנשי מעלה, המכבדין את האדם ומכבדים את המקום ומעלין עפר ופסולת ומנקי רחובות במעשיהן.

אמרתי לו: "ר' אריה!
והלא רבנו צדיק ומלא בתורה ומעשים טובים,
ובידי מה? פסולת."

ומטאטא, מוריד ומעלה. שאל האיש בשלומו והשיב. שהו כמין רגע או שנים, אחר פתח ושאל לאותו זקן: "כלום יש בידך מעשה ממעשיו המצוינים של אותו צדיק?" ומי הוא אותו צדיק "ר' אריה" שמו, והוא מדרי אותה שכונה ואין לך אדם מבני המקום שלא פגש במאור פניו ולא נתבשם מאורחותיו. אמר לו אותו זקן "והלא אדם פשוט אנכי ומעשים אין בידי". השיב לו: "והלא מבני ירושלים אתה?". אמר לו: אמת, וכיוון שהזכרת עניין ירושלים, אומר משהו בזה ששח לי אותו צדיק. פעם אחת פגע בי ואני מלוכב בבגדי מלאכתי, שולי גלימתי מטונפים משמץ ורבב, קופת האשפה תלויה מאחורי וידי מסוכסכות בפסולת. אמר לי: "מקנא אני בך ר' משולם".

מסעות ונדודים - הרהורים על המקום

ומשמעותה: "עד שאני לומדת את השם של הרחוב, אני צריכה כבר לעבור..." זה סיפור עצוב, שאולי אין בו כדי לייצג את סיפורן של משפחות גירושין, אך הוא בוודאי קיים. משפחות גירושין חיות לעיתים על מזוודות. לא בהכרח שכל יומיים הם עוברים דירה, אבל החוויה הסובייקטיבית שלהם היא של "חיים על מזוודות". לעיתים הבעיה היא כסף לשכר דירה ולפעמים המשפחה פשוט לא מתקבלת אל חיק הקהילה המקומית, כי הם לא בסדר, כי אימא שלהם גרושה. אז הם תמיד יעשו את ההכנות לחנייה ממושכת, על מנת שאולי יהיה עליהם לפרק הכל כעבור...

לא רק קביעות מקום היא מלת היפוך לנדודים, גם שייכות. כי אם אדם קובע לו מקום אבל לא מרגיש שייך, עדיין לא תמו נדודיו. בנות צלפחד הגיעו לארץ, בדיוק כמו כולם, אחרי ארבעים שנות נדודים, ובדיוק כמו כולם, הן רצו נחלה. הנחלה שהן רצו היא לא רק בית של קבע. הן ביקשו דווקא 'בתוך אחי אבינו', להיות 'חלק מ', להיות שייכות ומחוברות.

אין ספק שחלו תמורות ביחסה של החברה החרדית לאם הגרושה ולמשפחתה, אך עדיין רבה הדרך. ילדי גירושין מתביישים לבקר בבית כנסת. אין מי שיושיב אותם לידו. אין מי שיראה להם בסידור. גם אם ילכו לבית הכנסת אחרי תחנונים רבים מצד אמם, הם ישחקו בחוץ, ובעצם הם יגדלו לצד הקהילה, לא בתוכה. הם לא ירגישו שייכים, וחבל. חבל כי עם קצת ערנות ולקייחת אחריות, כל אחד מאתנו יכול להזמין ילד שכזה לתפילה אחת בודדת. כל אחד מאתנו יכול לברר אם קנו לו מקום לימים נוראים, או אם יש מישהו שיצא אתו לים פעם אחת בקיץ. כל אחד מאתנו יכול.

בפרשת מסעי. הכי קל זה לקרוא את 'ראשון' של פרשת מסעי. "ויסעו מהר-שפר ויחנו בחרדה. ויסעו מחרדה ויחנו במקהלות". זורם כזה. אין רש"י. לילדי החיידר יש אפילו מנגינה מסודרת בעניין. בניגון עליו ובחיוך גדול הם יסכמו לך בשתי דקות ארבעים שנות נדודים. אך כלום עצרנו פעם וחשבנו על משמעות הנדידה הזאת עבור ילדי דור המדבר? עבור הנוער? מה זו הייתה בשבילם התנתקות מ'מקום', והליכה אל עבר 'מקום' אחר?

היא התנצלה ואמרה משפט, שעבורי היה משפט מכונן בכל הלמידה שלי על חד-הוריות ומשמעותה: "עד שאני לומדת את השם של הרחוב, אני צריכה כבר לעבור..."

"לא היה אפשר לחזות מראש את רצונה ואת כוונתה של הנהגה זו", כותב הרש"ר בפרשת בהעלותך. "עיתים חנייה ממושכת, עיתים חנייה של ימים ספורים בלבד. עיתים חנייה של לילה אחד, של יום ולילה, של יומיים, חודש או שנה. לא היה כל סימן שידוע מראש את משך זמן החנייה, ולפיכך, כל אימת שהענן נתן סימן לחנייה היה עליהם לעשות את כל ההכנות לחנייה ממושכת, על מנת כן שאולי יהיה עליהם לפרק הכל כעבור שעות אחדות כדי ללכת אחרי הענן...". רק לחשוב על הילדים הנוער. על הרצון שלהם להתבית. לנוח קצת מחוסר היציבות המתמשך הזה. לשחק קצת בחוץ ולחזור 'הביתה' לארוחת ערב. אבל שם, מה לעשות, היה צורך וענין בנדודים. משם למדנו לדורות עולם היאך ללכת אחרי השם באמונה ובמסירות. אך במקביל, משם גם למדנו על חשיבותו של 'מקום',

צילום: Phineas H. flickr

על טבעו של האדם לתור אחר מקום של קבע. מקום בטוח. בית של לבנים. חלקת אדמה. דיר גדור. בית מקדש של קבע. יציבות.

לפני כמה ימים שוחחתי עם אם חד-הורית מעירי ביתר עילית. שאלתי אותה באיזה רחוב היא גרה. שאלו אתכם בטח את השאלה הזאת, נכון? כמה זמן לקח לכם לענות? אלפית שניה. שרקתם את התשובה בהיסח הדעת. אז זהו, שהיא לא לקח לה שתי שניות להיזכר. היא התנצלה ואמרה משפט, שעבורי היה משפט מכונן בכל הלמידה שלי על חד-הוריות

קידוש העבר או מבט לעתיד? על רלוונטיות אבלות החורבן בימינו

לקיימו" (אגרת הרמב"ן). לולי קמנו מספר קינות ירמיהו בהכרזה חגיגית כפולה על המסר העולה ממנו - "השיבנו ה' אליך ונשובה, חדש ימינו כקדם" (איכה ה, כא) - אז לא למדנוהו כהלכה. רק ההודעה על

אלא שבאה ההתנערות מן העפר, המעבר החד והמהיר מן האבילות אל ימי בין-הזמנים השלווים, וטופחת על פנינו: איננו אבלים 'באמת'

תוכניותינו העתידיות, היא המעניקה לגיטימיות לעיסוק בעבר.

כך היה רבי עזריה פייגו זצ"ל, בעל "גידולי תרומה", דורש את המקראות: "זכר עניי ומרודי לשה וראש. זכור תזכור ותשוח עליו נפשי. זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל לו" (איכה ג, יט-כא). אם עודני זוכר את העבר - "על כן אוחיל לו", הרי שעודני מקווה לעתיד שיתחדש ועודני מייחל לישועת ה' (כינה לעתים, דרוש נג). אילו הייתה האבילות זכרון העבר בלבד, דין היה לה שתישכח, כמנהגו של עולם. הרכיב העתידי שבה, ההנעה שלה את הנהגתנו ועידודה את מרצנו לתקן את דרכינו ולהגיע אל עתיד טוב יותר, הם אלו השומרים על האבילות רלוונטיות, גם אלפיים שנה אחר החורבן.

איננו נדרשים לרמות את עצמנו. אין ההלכה תובעת מאיתנו תודעת אבילות כגולי בבל. אין האבילות בימים אלו אלא קריאה להתבוננות עמוקה במצבנו אנו, לבחינה אמיצה של כל החסר לנו, הדרוש תיקון והמחכה לגאולה שלימה. אנו עושים זאת, אמנם, באמצעות תיאור העבר האידאלי והתרפקות עליו, אולם אך ורק לשם הסקת מסקנות מעשיות, כאן ועכשיו, באשר לפעולות הראויות כדי למהר את גאולתנו ולראות בחידוש ימינו כקדם, בב"א.

אבילות, עם הפנים לעתיד
נדמה כי בחינת ההלכות בשורשן תלמדנו כי חכמינו ז"ל הכירו היטב בתופעה זו, ואף עיצבו את אופיו של יום לאורה. בניגוד לרושם העשוי להתקבל מדיני האבילות כמות שהם, ההקשר שבו נקבעו הלכות אלו מאיר את האבילות כתהליך מכוון-עתיד, יותר מאשר תוצאה של מבט אל העבר.

בחישה עקרה וחדלת-אישים בעבר, מעשה מגונה היא. "אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה, כי לא מחכמה שאלת על זה" (קהלת ז, י). התרפקות עגומה על העבר שאיננו, בכייה של חינוס היא, חסרת משמעות. לא זו בלבד, אלא שכאשר העם חוטא בעוון בכייה של חינוס, מועיד לו הקדוש ברוך הוא בכייה של דורות (קדושת כט, א). לא כעונש וגמול גרידא, כי אם ללמדנו דרך תיקון - ללמדנו סודה של בכיית דורות, זו המביטה אל דורות העתיד, מבקשת ליצוק אל הבכייה תוכן מעשי.

באופן מובנה, אנו נדרשים בעיצומו של יום תשעה באב לקום במידת-מה מאבלותנו בחצות היום (מ"ב, ס' תקנה, ס"ק ג וע"ע תקנט, ג-ד). ההתנערות מן הקרקע, בכלל עבודת היום היא. רק עם בואה מקבלת האבלות משמעות של ממש: לא בכייה על העבר בלבד, כי אם מבט צופה אל אופק העתיד, המתקומם מן החורבן ומשקם עצמו לאורו.

גם את 'תלת דפורענותא' תוכפות 'שב נדחמתא' (תוס' מגילה לא, ב), ולא כדי להרגיע את הנפש הדוויייה בלבד, כי אם לשם הענקת פשר לבחישה בפורענות העבר. לולי כן, "לא מחכמה שאלת על זה". עבודת ה' היא תמיד מכוונת-עתיד: "וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל

"זאת אשיב אל לבי, על כן אוחיל לו"

ככל שנה, ימי בין המצרים מציבים בפנינו אתגר תודעתי לא קל. בעוד העם יושב על אדמתו משוחרר משעבוד האומות, פורח ומשגשג עוד ועוד, נכנסים אנו אל שלושת השבועות ונדרשים לעטות על עצמנו אבלות. "דין אבילות". אמנם חסרים אנו טובה הרבה, בית המקדש עודנו בשממונו ומלכות בית דוד לא הועמדה על מכונה, אולם הלב, לעתים, מתקשה להתאבל. רוב טובה שהרעיפה עלינו ההשגחה העליונה בשנים האחרונות, הפכו את הזכרון הלאומי העתיק, בן אלפיים השנה, לנעדר השפעה עמוקה על הרגש, ונשאלת השאלה: האם חובה עלינו לעורר את האבל באופן מלאכותי?

לא פעם נשמעים קולות המבקשים לעורר את האבילות הישנה, ומשתדלים ליצור רצף בין חורבן הבית וגלות ישראל לבין קשיי ואתגרי דורנו שעדיין לא נשלמה גאולתו. מתוך מבט פסימי על המציאות העכשווית, מקווים אלו לשוב ולעורר זכרון העבר. אלא שבאה ההתנערות מן העפר, המעבר החד והמהיר מן האבילות אל ימי בין-הזמנים השלווים, וטופחת על פנינו: איננו אבלים 'באמת', קשה עלינו תחושת היגון וחווית השכול וההעדר, בסביבת חיינו העליוה, בחסד ה'.

מטרה מכוונת חינוך - על יעדים חינוכיים

הצורך והמחויבות של כל אחד מאיתנו להכיר בתפקידו האישי, לנצל את יכולותיו וכישוריו הייחודיים ולרתום את מאפייני החיים הפרטיים שלו למילוי תפקידו בעבודת השם הכללית. מדידת הדרגה הרוחנית שלנו אסור לה שתהיה על ידי השוואה לדרגתו הרוחנית של האחר. הלימוד מה נכון לעשות בחיים צריך להיות מותאם אישית ולא מתוך חייהם של האחרים. גם אם עבור הכלל נכון, מתאים ונצרך לגור בארץ ישראל, יש את אלו שאדרכה, עבורם זה יהיה הפסד לדורות.

הדברים נכונים שבעתיים בכל הנוגע לחינוך הדור הבא. קל, נגיש וזמין להניח לילדינו לרכוש את עולמם וערכיהם הרוחניים מתוך חיי הסביבה שבה הם גדלים, או ערכי החברה במוסדות המצוינים בהם הם מתחנכים. אך כך נפספס בוודאות את מודעותם, הכרתם ומרצם לממש את תפקידם הייחודי שנועד רק להם בחיים. במבט של אמונה המעניק לאופיים, כישוריהם, מרצם וכלל נסיבות החיים תוכן פנימי עמוק המכוון לעבר מטרה מוכתבת, אסור לנו לפספס את שלל הכלים שנועדו להגיע אל אותה מטרה. "מה חובתו בעולמו" כותב הרמח"ל במסילת ישרים, וכבר דייקו בלשונו - "בעולמו" של כל אחד ואחד.

סדר עדיפויות לקוי? את זה משה רבינו לא אמר ומשמע שדבר זה לא הפריע לו. מדוע?

הדברים יובנו במבט בוחן אל העומק בבקשתם. לא היה זה מקרי שבני גד ובני ראובן בורכו במקנה רב, כשם שלא הייתה מקרית אף אחת מהברכות או מהנקודות הייחודיות שאפיינו כל שבט מישראל. אם להם היה מקנה רב, פירושו של דבר הוא שתפקידם השבטי בתוך המערכת הכללית של עם ישראל הייתה קשורה אל המקנה. משכך, הוטלה על כתפיהם מטלה ראשונה במעלה שעליה אסור היה להם לוותר - לגדל את אותו מקנה. טענתם "ולעבדיך מקנה" אינה רק הסבר המציאות, היא הגדרת תפקיד. תפקיד המוטל רק על כתפיהם באופן המבדיל בינם לבין שאר כלל-ישראל, עד כדי הצורך לגור במקום אחר, נפרד, ללא מעלותיה הרוחניות של ארץ ישראל. גם למשה רבינו היה ברור הצדק העקרוני שבדבריהם. תפקידם אכן מחייב. לכן, טענתו התייחסה אל ההשפעה הצפויה של מהלך כזה על דרכו הרוחנית של כלל ישראל. כי למרות הצדק שבהגשמת התפקיד האישי, אסור לו לבוא על חשבונם של העקרונות הכלליים, עליהם כל אחד ואחד אחראי בערבות אישית.

כלל הצריך לפרט ופרט הצריך לכלל

פרשה זו יכולה ללמדנו רבות על

כ ולנו מכירים את הפסוק "חנוך לנער על פי דרכו". משפט זה הפך כבר לפתגם שגור בפי הורים ומחנכים, המבינים כי לא כל הילדים דומים ולכל אדם אישיות ואופי משלו ודרך חינוך מותאמת לו. אמנם, מהם גבולות אותה "דרך", האם יתכן כי לכל אדם יש גם מטרה ויעוד שונה? האם יתכן כי לא כולם מתאימים אל אותו "מקום", שלאנשים שונים יש אידאליים אחרים ודרכים חילופיות להגשמה עצמית? אולי מבני גד ובני ראובן נוכל ללמוד משהו גם על בנינו ובנותינו.

מדידת הדרגה הרוחנית שלנו אסור לה שתהיה על ידי השוואה לדרגתו הרוחנית של האחר. הלימוד מה נכון לעשות בחיים צריך להיות מותאם אישית

כיצד מוותרים על ארץ-ישראל?

מתוך תוכחתו של משה רבינו לבני גד ובני ראובן, אנו למדים גם על מה שלא הוכיחם. משה מוכיחם על החלשת העם והתחמקות מן המלחמה העתידית בכנענים ומשווה אותם למרגלים. עם זאת, עיקר משמעותי אחר נעדר לחלוטין מדברי משה - תוכחה על עצם הוויתור על ירושתה של ארץ-ישראל. כיצד מוותרים בני גד ובני ראובן על ירושת הארץ הקדושה רק בגלל המקנה הרב שלהם? האם אין כאן

צילום: Kiran Jonnalagadda ויקימדיה

נפתחה ההרשמה למחזור ב' של תכנית "חכמתכם ובינתכם" שעל-ידי "קרן תקוה". התכנית עוסקת בלימוד, דיון וליבון של הגישה התורנית-חרדית לנושאים הרלוונטיים לכלל החברה. במחזור הנוכחי המיקוד יהיה על "עימות בין השקפות עולם" בתחומי כלכלה, לאומיות וזהות יהודית.

במדרשה החסידית אשר בביתר עילית נותרו מקומות אחרונים לשנת הלימודים הבאה. המדרשה מיועדת לבחורים בגילאי 13-14 המגיעים מבתים חסידיים איכותיים, בעלי כושר ורצון למידה, השואפים להתקדם ולהתעלות רוחנית וזקוקים לשם כך לתחומי עניין ולימוד נוספים בעזרתם הם מעשירים את סדר יומם.

מסיימי המחזור השלישי של תכנית "שלוחי ציבור", הציגו יוזמות חברתיות מרשימות הנמצאות בשלבי גיבוש והקמה. ביניהן: קליטה חינוכית של עולי צרפת, מרכז סיוע לנפגעי עבירה, קידום מודעות לאורח חיים בריא במוסדות החינוך, מחנות קיץ לבני ישיבות לפיתוח רגשי, קידום אבחון טרום הריוני וטרם לידתי, ועוד...

בעקבות כנס השידוכים של אגודה אחת, הולך ומוקם משרד שידוכים ייעודי לאלו שיצאו ממסגרות הישיבות, 75 מחפשי שידוך כבר נרשמו לפיילוט. המשרד יתנהל מתוך תפיסה חברתית-עסקית ויפעיל מאגר דיגיטלי בו כל נרשם/ת יוצמד לשדכן/ית לטיפול אישי.

ארגון "באשר תלכי" מסייע לנשים ומשפחותיהן במצבי פרידה וגירושין. השאיפה בהנהלת הארגון היא למזער את הקושי והכאב למינימום ההכרחי. לאחרונה נפתחה קבוצת העצמה נוספת לנשים אלו ובנוסף הושקה תכנית פעילות ייעודית עבור גרושות ללא ילדים.

יו"ל על ידי אגודה אח"ת - האגודה לאחריות חברתית תורנית.
לקבלת העלון, פרסום ויצירת קשר: aguda.achat@gmail.com

קרן תקוה
TIKVAH

"כי היא חכמתכם ובינתכם"
תכנית עיונית ייחודית:
חירות ומדינה בפרספקטיבה תורנית
חשון - אדר א' תשע"ו

עיון ודיון בגישה התורנית-חרדית לנושאים בתחום הכלכלה והמדינה

התכנית מיועדת לגברים חרדים
עדיפות לבעלי רקע תורני מעמיק מגיל 30 ומעלה

לפרטים נוספים והרשמה: www.tikvaharedi.org